
УДК 343.98

Влада Олександрівна ГУСЕВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики

та судової експертології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8614-1573>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Зміни в сучасному українському соціумі, його економічній, політичній, духовній сферах закономірно впливають на процес формування нових взаємовідносин між державою, її інституціями та громадянським суспільством. Це стосується й такого державного інституту, як правоохоронні органи. Їх діяльність спрямована на попередження порушень правових приписів, цивілізоване розв'язання конфліктів, зміцнення правопорядку. Результативність такої діяльності на сьогоднішній день знижена, внаслідок негативних змін що відбуваються у політичних, економічних, суспільних і правових інститутах нашої держави. Істотною ланкою в ланцюзі названих причинних факторів є злочини, проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Зокрема, значного поширення набувають кримінальні правопорушення, передбачені ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 350, 352, 353 КК України [1], що виражаються у посяганнях на життя, здоров'я, майно працівників правоохоронних органів і членів їхніх сімей тощо. Розкриваність цих злочинів за статистичними даними залишається досить низькою. Це пояснюється недоліками в практичній діяльності правоохоронних органів і в слабкості теоретичних досліджень взаємодії правоохоронних органів як між собою, так і з експертними підрозділами.

Використовуючи власні юридичні знання, а також знання з інших галузей, слідчий вже під час огляду місця події може правильно зрозуміти обставини справи і спрямувати розслідування у вірному напрямку. Проте в оптимізації цього процесу важливу роль відіграє повноцінне застосування сучасних досягнень науки і техніки, які становлять зміст категорії спеціальних знань. За сучасною юридичною доктриною спеціальні знання – це знання не загальновідомі, які не мають масового поширення, якими володіє обмежене коло фахівців. Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ст. 71 КПК України) [2]. Тому застосування спеціальних знань у стадії досудового розслідування базується, насамперед, на залученні до процесу розслідування спеціаліста й експерта, тобто осіб, які володіють такими спеціальними знаннями та навичками.

Успішне розслідування таких тяжких злочинів, як посягання на життя працівника правоохоронного органу залежить від належного використання спеціальних знань, особливо, у галузі судової медицини. Відповідно до ст. 241, 242 КПК України [2] спеціальні знання можна використовувати шляхом проведення судово-медичних експертиз, судово-медичного освідчення, залучення фахівця-медика до участі у слідчих діях. За допомогою судово-медичних знань можна отримати відповіді на важливі для кримінального провадження питання: про час настання смерті й заподіяння тілесних ушкоджень, причини, характер і тяжкість тілесних ушкоджень, про наявність і групові ознаки слідів біологічного походження тощо.

Але у слідчій практиці все ще не приділяється достатньої уваги ролі судово-медичних знань навіть під час розслідування тяжких злочинів. Можливості судового медика, як спеціаліста, недостатньо використовуються під час провадження слідчих дій, спостерігається неповний перелік запитань, які слідчі ставлять на вирішення судово-медичної експертизи, припускаються помилок, у тому числі, і у формулюванні запитань. У результаті слідчий не завжди користується в повному обсязі можливостями судово-медичних досліджень.

Так, нерідко висновку судово-медичної експертизи, проведеної у зв'язку з тілесними ушкодженнями, смертю, недостатньо для точної відповіді на питання про механізм заподіяння ушкоджень, застосування конкретного знаряддя, іншого предмета при скоєнні злочину. Тому виникає необхідність в проведенні додаткової судово-медичної експертизи для уточнення і доповнення висновків. Істотні результати може дати також комплексна експертиза щодо можливого знаряддя злочину. До того ж може виникнути потреба в проведенні повторної, комісійної експертизи. Слідчому не можна залишати невирішені питання або суперечливі висновки судово-медичної експертизи про причини смерті, часу її настання, механізму утворення тілесних пошкоджень тощо.

До того ж слідчий самостійно або із залученням спеціаліста, з дотриманням процесуального порядку, покликаний дослідити предмети, провести необхідні заміри, досконально описати зовнішні ознаки, дефекти та інші сліди при слідчому огляді. Опис об'єктів при експертному дослідженні не замінює слідчий огляд. А проблемою при доказуванні може стати відсутність слідчого огляду або неякісне його проведення. Крім того, виявлення певних особливостей слідів при виробництві огляду дозволяє слідчому по ряду питань відразу ж знайти відповіді, а інші поставити на вирішення експерта.

Отже, під час розслідування посягань на життя працівників правоохоронних органів і членів їхніх сімей, слідчому необхідно обов'язково залучати судово-медичних експертів, тому що, по-перше актуальність даної дії полягає у тому, що експерт під час слідчих дій має допомогти представнику слідчих органів не тільки кваліфіковано оглянути місце події, труп, а й знайти сліди злочину (наприклад, сліди біологічного походження – кров, волосся тощо), різні предмети (петля, зброя – речові докази), та вилучити їх без ушкоджень. По-друге, враховуючи специфіку розслідування зазначеної категорії кримінальних проваджень, проведення слідчих дій (слідчий огляд) та судово-медична експертиза тісно взаємопов'язані між собою, а тому від правильності їх проведення, від повноти і грамотності поставлених на вирішення експерта питань, залежить правильність його висновку, а звідси і повнота та об'єктивність розслідування зазначеної категорії кримінальних проваджень.

Список бібліографічних посилань: 1. Кримінальний кодекс України: закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28.09.2017). 2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 28.09.2017).

Одержано 04.10.2017